

A kereskedelmi középiskoláról.

I. A kereskedelmi középiskola mint legújabb iskolafajunk a folyó tanévben kezdte el működését. Az iskola azonban sok kísérletezés közben, hosszú fejlődésen ment át, amíg eljutott a mai formájához. A gazdasági irányú középfokú oktatásnak a gondolata kb. már 100 év előtt merült fel. Maga Kossuth mondta az 1840-es években: „Nagy hiba, hogy minálunk a jövődöbéli mezei gazda, kézműves, gyártó és kereskedő... közintézetekben úgyszólván semmi nevelést nem kaphat.“ — Főleg a kereskedelmi irányú középfokú képzés gondolata foglalkoztatta az érdekelteket és illetékeseket, de a közbejött események útjában állottak az állami kezdeményezésnek. Ez a magyarázata annak, hogy az első középfokú kereskedelmi iskola hazánkban a Pesti Nagykereskedők Testülete által fenntartott *Pester Handelsakademie* középfokú tagozataként létesült 1857-ben. Célkitűzése: az *általánosan* művelt, *szakképzett* kereskedő nevelése volt. Mivel pedig az 1872. évi első állami szervezet a P. K. A. tantervének szellemében történt, ezért az első állami tanításterv *általánosan művelő* keretbe állított *szaki irányú* képzésről gondoskodott. Az iskola kettőscélúságának megfelelően tehát az 1872. évi első tanításterv bifurkációs jellegű tananyagot állapított meg. De az általánosan művelő és a szaktárgyak között — mintegy kapocsként — ott volt még a reáltárgyak csoportja. Az 1872. évi tanításterv az általánosan művelő és a szaktárgyak 37—37%-os elosztásával egyensúlyi helyzetet mutat, de a 26%-ot kitevő reáliák természetesen szaki irányba mozdítják a mérleg nyelvét.

Az 1883. évi minősítési törvény megszorította az iskolák számát és megnövelte az érdeklődést irántuk. Jórésben ezzel van összefüggésben az 1885. évi újabb tanításterv, amely a polgári iskolával kapcsolatos u. n. hároméves középkereskedelmi iskolát létesítette. Az eddigi tárgyi bifurkációt így szervezeti bifurkáció tette még nehezebbé. Az ennek nyomán kiélesedett viták eredményeként jelent meg az 1895. évi tanításterv. Ez a kereskedelmi irányú szaktárgyak 47%-os arányával szaki irányba fejlesztette az iskolát, amely ekkor kapta a felsőkereskedelmi iskola nevet.

De a 14-ről 17-re szaporodott tantárgy és a 86-ról 100-ra emelkedett óraszám — az amúgy is gyenge tanulmány részére — túlterhelést okozott. Az e körül kifejlődött viták igen helyes irányelveket teremtettek ki, mint-pl.: az iskola gyakorlatibb tévése, a tárgycsoportok helyesebb arányosítása, több figyelem a nevelésre, a tananyag csökkentése és a tárgyi koncentráció, a módszer javítása, az iskola közigazdasági szelleme, részletes utasítások készítése, a heti 30 óraszám és a négyévfolyamú iskola megszervezése.

Az 1895-ben átszervezett iskola csak 10 évig működött, mert 1915-ben újabb „átmeneti“ tanításterv lépett életbe, amelyet nemsokára az 1920. évi (véglegesnek mondott) tanításterv követett. Ez megvalósította a négyévfolyamú felsőkereskedelmi iskolát és azt alsó és felső tagozatra osztotta; elrendelte a felvételi vizsgát, a heti óraszámot 32-re emelte és létesítette a *munkadélutánt*. A tanítástervet követték a Módszeres Utasítások, amelyek rendelkeztek arról, hogy a felsőkereskedelmi iskolának eddig 2 tárgykörre: a közműveltségire, meg a szaktárgyak körére való szétesése meggátoltassék s hogy a kétfős képzés harmónikusan olvadjon egybe.

De az 1920-as tanításterv reformjai nem állották ki az idő próbáját és az évről-évre történt változtatások után, 1927-ben újabb tanításterv lépett életbe, amely előbb 124-re csökkentette, később 130-ra emelte a heti óraszámot. A hét év múltán, 1934-ben megjelent Módszeres Utasítások újból hangsúlyozták, hogy: „a középfokú kereskedelmi“ (közgazdasági) oktatásban a közművelő, meg a szakképző elemek oly szoros egymásravonatkozásban jussanak érvényre, hogy az iskola nevelésének végeredménye általános, meg közgazdasági irányban egyaránt harmónikusan képzett egyén legyen.“

Az annyi helyes megfontolást érvényesítő 1927-es tanításterv után újból fellángolt vita beigazolta, hogy rendeletekkel nem lehet nyugvópontonra juttatni a kereskedelmi iskola problémáját. Az illetékesek az eddigi vitatkozásból és kísérletezésekből leszűrheték az eredményeket. A kérdés megérett a törvényes rendezésre, amelyet nemcsak a tanárság, hanem a közvélemény is egyformán sürgetett. Közben pedig a napi iskolai élet robotosai mindinkább felismerték, hogy a kereskedelmi iskola problémája az intézményes és társadalmi egyenjogúsításon, a tanulóanyagon és a módszeren fordul meg.

II. A törvényes rendezésre ^{*} ^{*} ^{*} azonban nemcsak a kereskedelmi iskolának volt szüksége, hanem az egész gazdasági irányú képzésnek. A világháború utáni gazdasági-társadalmi helyzet alakulása, a magyarságtudat erő-ödése, majd a Felvidék, Kárpátalja és Erdély egy részének visszatérése megnövelte a gazdasági jellegű iskolák számát és jelentőségét. A zsidókérdés előtérbe jutása politikai jelentőséget és súlyt adott a gazdasági irányú középfokú képzésnek. Minden gondolkodó ember belátja, hogy ilyen körülmények között a gazdasági szakoktatás jelentősége ma nagyobb, mint a múltban, mert az oktatásnak ez az ága a mai társadalomépítés szolgálatában áll. A legilletékesebbek mind többet hangoztatják, hogy „a nemzetnek minél több önállóan termelő egyedre van szüksége“, hogy a keresztény magyar ifjúság soraiban az eddiginél nagyobb mértékben szükséges a „vállalkozási kedv megalapozása és elterjesztése.“ Ezért a gazdasági jellegű iskolának olyan műveltséget kell adnia, amely a társadalom részéről is elismerésben részesül; amely helyet biztosít a művelt emberek sorában a gyakorlati képzettségű szakembereknek is.

A viszonyoknak és a közfelfogásnak ilyenirányú alakulása siettetette a gazdasági irányú középfokú képzés törvényes rendezését. Így került

sor a gyakorlati irányú középiskolákról szóló 1938. évi XIII. t. c. megalkotására (megjelent az Országos Törvénytár 1938. évi április hó 30.-án kiadott 5. számában).

A törvény I. része általános rendelkezéseket tartalmaz és kimondja, hogy a középiskolának három faja van; 1) az elméleti irányú gimnázium, 2) a gyakorlati irányú líceum és 3) a gyakorlati irányú gazdasági középiskola, u. m.: mezőgazdasági középiskola, ipari középiskola és kereskedelmi középiskola. A törvény II. része (3—31. §§) a líceumra, III. része (32—60 §§) a gazdasági középiskolára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. E III. rész I. fejezetében a gazdasági középiskola feladatáról és szervezetéről, II. fejezetében a gazdasági középiskola igazgatásáról és tanári testületéről, III. fejezetében a gazdasági középiskola tanulmányi rendjéről van szó. A IV. fejezet vegyes és záró (átmeneti) rendelkezéseket tartalmaz.

A kereskedelmi középiskolára vonatkozó legfontosabb rendelkezések a következők:

32. §. A gazdasági középiskola feladata, hogy a tanulót vallásos alapon és nemzeti szellemben erkölcsös polgárrá nevelje, gyakorlati irányú és gazdasági szellemű műveltséghez és az iskola különleges szakirányának megfelelő szaktudáshoz juttassa s ezzel felsőbb tanulmányokra is képessé tegye.

34. §. A gazdasági középiskola önállóan vagy a gimnáziummal kapcsolatban szervezhető és tartható fenn. A V. K. M., illetőleg a miniszter hozzájárulásával az iskola fenntartója a gimnázium felső 4 osztályát vagy párhuzamos felső 4 osztályát gazdasági középiskolává alakíthatja át. Minthogy az új iskolafaj szervezésének egyik fontos célja az ifjúságnak gyakorlati életpályákra való terelése, kívánatos, hogy a gimnáziumi tanulók egy része a gazdasági középiskolákban folytassa tanulmányait. Ezért lehetővé kell tenni azt is, hogy a gimnázium felső tagozata vagy egészében, vagy legalább is párhuzamos osztályaiban gazdasági középiskolává alakuljon át. (Megjegyzés: Ilyen már működik is a debreceni kegyesrendi gimnáziumban és a pápai református kollégiumban. A rozsnyói gimnázium felső tagozata helyett pedig kereskedelmi középiskola nyílt meg. Más hasonló kezdeményezésről is szó van.) Nyilvánvaló, hogy a gimnáziummal való bifurkáció majd jobb tanulóanyagot ad ennek az iskolának; ez használni fog a színvonalnak, amely 1885 óta a polgári iskolai bifurkációt sínylette. Másrészt várni lehet ettől a társadalmi felfogásnak egészséges irányba való terelődését, aminek remélhető következménye lesz valamennyi kereskedelmi középiskola tanulóanyagának javulása.

41. §. Kimondja, hogy a tanév tartama a többi középiskoláéhoz igazodik, de szükség esetén a szorgalmi időn túl is kibővül a szakismeretek kiegészítésére szolgáló u. n. üzemi gyakorlatokkal.

42. §. (3) A V. K. M. megengedheti, hogy a gazdasági középiskolában felnőttek (18 évesnél idősebbek) számára külön osztályt (osztályokat) nyissanak. (Megjegyzés: ilyen külön osztály már működik is a budapesti gyakorló kereskedelmi középiskolában).

45. §. (2) Minthogy a gazdasági középiskola nem szelektálhatja

tanulóit az elméleti irányú gimnáziummal azonos mértékben és másfelelől itt a tantárgyak száma nagyobb, mint a gimnáziumban, a tanulók továbbhaladása szempontjából alacsonyabb mértéket kell megállapítani, mint a gimnáziumban. Ezért ez a szakasz a két tárgyból elégtelen osztályzatot kapott tanulóknak is biztosítja a javítóvizsgára való jelentkezést. Ugyanez irányadó az érettségi vizsgálatnál is.

47. §. Kimondja, hogy a gazdasági középiskola érettségi bizonyítványa mindazokra az állásokra és tisztségekre képesít, amelyek elnyeréséhez az 1883-ik évi I. t. c. vagy más jogszabály értelmében középiskolai érettségi vizsgálat szükséges. Képesít továbbá a megfelelő szakfőiskolákra, pl. a Gazdaságtudományi Egyetem közgazdasági és kereskedelmi osztályán, valamint a Gazdasági Szaktanárképző Intézetben folytatólagos tanulmányokra.

50. §. szerint: a gazdasági középiskolára *értelemszerűen* alkalmazni kell (részben vagy egészben) a liceumról szóló rész 8. 9. 10. 12.—15.-ik és 21.-től 24.-ik §§.-aiban megállapított rendelkezéseket.

60. §. A törvény hatálybalépéséről, illetőleg végrehajtásáról szól. (*Megjegyzés:* a törvény különböző részei, fejezetei, paragrafusai különböző időben léptek, illetőleg még nem léptek életbe. Az általános végrehajtási utasítás az Egyetemi Nyomdában sajtó alatt van. Mivel a törvény *csak* az Országos Törvénytarban jelent meg, annak külön beszerzése az igazgatói irodák és tanári könyvtárak részére szükséges).

III. Az 1938. évi XIII. t. c. 39. paragrafusa rendelkezik a tanításterről, amelyet a kereskedelmi középiskolára nézve a V. K. M. 1940. évi 62.500. V. 2. számú rendeletével léptetett életbe, egyelőre az első osztályra vonatkozóan. Mielőtt az új tanítástervet szemügyre vennők, a tantervi változás meglátásához és az összehasonlítás megtevéséhez szükséges a legutóbbi, 1927. évi tanításterv ismerete. Ezt a következő táblázat mutatja:

Kötelező tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.	össze- sen óra
1. Hit- és erkölcsstan	2	2	2	2	8
2. Magyar fogalmazás és irodalom	4	2	2	3	11
3. Történelem	2	2	2	2	8
4. Jogi ismeretek	—	2	2	—	4
5. Közgazdaságtan	—	—	—	4	4
6. Földrajz	2	2	2	2	8
7. Kémia és technológia	—	2	3	—	5
Árúismeret	—	—	—	2	2
8. Természettan	3	—	—	—	3
9. Mennyiségtan és politikai számtan	3	2	2	—	7
10. Kereskedelmi számtan	4	2	3	3	12
11. Kereskedelmi ismeretek	2	—	—	—	2
12. Könyvvitel	—	3	3	—	6
13. Magyar kereskedelmi levelezés	—	2	2	—	4
14. Gyakorló iroda	—	—	—	4	4
15. Német nyelv és levelezés	4	3	3	3	13

16. Második idegen nyelv és levelezés	—	3	3	4	10
17. Gyorsírás	2	2	1	1	6
18. Testnevelés (testgyakorlás és egészségtan)	2	2	2	2	8
19. Gépírás	—	2	2	1	5
Összesen:	30	33	34	33	130 ó.

1. Nem kötelező tárgy: Szépírás 1 — — — 1 ó.

A fenti táblázattal szemben a kereskedelmi középiskola és kereskedelmi leányközépiskola óraterve a következő:

Tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.	össze- sen óra
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	8
2. Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3	12
3. Történelem	2	2	2	2	8
4. Földrajz és ártüismeret					
a) Gazdasági földrajz	4	3	—	—	13
b) Ártüismeret és vegytan	—	—	3	3	
5. Német nyelv és levelezés	3	3	2	2	10
6. Második élő idegen nyelv (olasz, szlovák, ruthén, angol vagy francia nyelv)	2	2	3	3	10
7. Számтан	6	4	4	3	17
8. Természettani ismeretek	—	2	—	—	2
9. Egészségi ismeretek	—	—	—	1	1
10. Gazdasági és jogi ismeretek	2	2	3	3	10
11. Könyvvitel	—	2	3	3	8
12. Gyakorlati ismeretek					
a) Gyorsírás	2	2	2	—	13
b) Gépírás	2	1	1	—	
c) Kereskedelmi levelezés	—	—	—	3	
13. Testnevelés	2	2	2	2	8
Összesen:	30	30	30	30	120 ó.

Rendkívüli tárgyak:

1. Társalgási gyakorlatok	2	2	2	2	8 ó.
2. Német gyorsírás	—	—	2	2	4
3. Ártüismereti gyakorlatok	—	—	2	2	4
4. Háztartási ismeretek	—	—	2	2	4
5. Díszítő írás	—	2	—	—	2
6. Karének	1	1	1	1	4
7. Zene	2	2	2	2	8
8. Vívás	2	2	2	2	8

Csak örömmel lehet megállapítani az új tanítástervben a heti óraszámnak 120-ra, osztályonként 30-ra való korlátozását; a közelálló tárgyak tömörítése révén, néhány tárgynál az eddiginél nagyobb óraszámot; a tantárgyak számának némi csökkentését (amit szintén a tárgyi koncentráció tett lehetővé). A rendkívüli tárgyak nagy száma azonban amennyi kedvező, annyi kedvezőtlen lehetőséget is nyújt. A tantervi (óratervi) táblázat magábanvéve keveset mond, de az egyes tárgyaknál

megjelölt célkitűzés és tananyag már sok figyelemreméltó változást mutat. A feltűnőbb *újtásokként* kiemelendők:

1) a *magyar nyelv* és irodalomnál a hivatástudat és a magyarságtudat fejlesztése; a népnyelv és nyelvjárások ismertetése; a nyelvhelyességre és nyelvtisztaságra való törekvés; a történeti és gazdasági irányú olvasmányok, szemelvények szaporítása;

2) az I. II. osztályban a *gazdaság-történelem* beállítása, a II. IV. osztályban a magyar történelemnek az eddiginél részletesebb tárgyalása;

3) a *földrajz* anyagának szintetikus tárgyalása; politikai- és településföldrajzi fogalmak bekapcsolása; a tájak szerint való tárgyalás; az összefüggések felismerésének és megítélésének hangsúlyozása, stb.;

4) az *árúismeretnél* és vegytannál érvényesülő szorosabb kapcsolat és gyakorlatiasság;

5) a *német* nyelvnél a beszédgyakorlatok előtérbe juttatása; a kiéjtés és helyesírás állandó gyakorlása; a III.–IV. osztályban is a nyelvtan rendszeres ismétlése; de legfőként a heti 5 óra (az egyik csoport részére);

a *második idegen nyelv* önkéntes jelentkezés esetén, heti 2 órában való tanulása;

6) a politikai és kereskedelmi *számtan* szorosabb egybekapcsolása, az első-második osztályban egy kézbe való helyezése; egyes anyagrészeknek célszerű áthelyezése;

7) az *egészségi* ismeretek tanításának önállósítása a IV. osztályban;

8) a *gazdasági és jogi ismeretek* koncentrációja és célszerűbb anyagelrendezése; az összefüggések megítélésére való ránevelés hangsúlyozása;

9) a *könyvvitel és kereskedelmi levelezés* anyagának a gyakorlatiasság szellemében való és a mai üzemi követelményekhez alkalmazkodó megállapítása;

10) a *gyakorlati ismereteknek* (gyorsírás, gépírás, kereskedelmi levelezés) szorosabb csoportosítása és anyagelrendezése.

Jól észrevehető, hogy a célkitűzésekben, az anyag összeállításában és elrendezésében olyan elgondolások érvényesültek, amelyekről több gazdasági- és nemzetismeretet, a gazdasági hivatástudat erősödését, több gyakorlatiasságot, az iskolának az élethez közelebb való jutását, az alaki képzés több lehetőségét, a színvonal emelkedését, a koncentráció gyakorlati hasznát, helyenként az anyag csökkentését, néhol az eddiginél több eredmény elérését remélhetjük. Természetes dolog, hogy az újítások egy részének ki kell állania az idők próbáját. Kétségtelen azonban, hogy az új iskola nagyobb erőpróba elé állítja mind a tanárt, mind a tanulót. Éppen ezért elengedhetetlennek látszik a tanulóanyag színvonalának emeléséről való gondoskodás, mert az *eddig tanulóanyaggal az eddiginél többet és jobbat nem lehet elérni*. Az ilyenirányú törekvésnek a tanuló ifjúság egy részének időelőtti felőrlődése lesz a bizonyára nem kívánatos eredménye.

Az egész tanítástervben a legújszerűbb és a gyakorlatiasság szempontjából legfontosabb a *kereskedelmi üzemi gyakorlatok* anyagának beállítása. Ennek célja: „A gazdasági szaktárgyak (kereskedelmi ismeret,

kereskedelmi számtan, kereskedelmi levelezés, könyvvitel, természettan, áruismeret, jogi és közgazdasági ismeretek, gép- és gyorsírás) anyagának kiegészítéseképpen, a gazdasági életben nélkülözhetetlen korszerű gyakorlati ismeretek elsajátítása. „A kereskedelmi üzemi gyakorlatokat az első, második és harmadik osztályban havonként egy napon, az iskolai év végén pedig, az osztályozó értekezletet követő hét munkanapon át kell megtartani. A negyedik osztályban a kereskedelmi üzemi gyakorlatokat évközben heti két órában kell megtartani.“

Az üzemi gyakorlatok nem jelentenek külön tantárgyat és külön óraszámot, de az első, második, harmadik osztályban a tanévet hét munkanappal meghosszabbítják; ezekben az osztályokban átlag heti 1 órát, a IV. osztályban pedig heti 2 órát elvesznek a tárgyak tanításától. Az üzemi gyakorlatok anyaga áruüzleti és irodai gyakorlatokból s üzemi és intézménylátogatásokból áll. A két előbbi az iskolában történik, ahol e célból külön berendezett teremre és igen sok, részben nagyon költséges berendezésre és felszerelésre van szükség. A gazdasági tanároknak pedig sokoldalú elméleti és gyakorlati ismerettel kell rendelkezniök (e célból rendezendő tanfolyamokról van szó), hogy ebbeli feladatuknak megfelelni tudjanak. Az iskolát ebben a munkájában gyakorlati gazdasági szakembereknek is segíteni kell. De még inkább szükséges, hogy az érdekelt üzemek és intézmények — osztályonként és tanévenként 9-10 — kellő megértéssel legyenek és tegyék keresztülvihetővé az iskola e fontos célkitűzésének megvalósítását.

A fenti vázlatos ismertetésben ^{*} csak a figyelmet akartuk ráirányítani arra az új iskolafajra és annak tantervére, amelyet kultuszminiszterünk modern és korszerű iskolapolitikájának két sarkalatos terve: a nemzeti gondolat és érzésvilág központisége és a gyakorlatiaság érvényesítése nagyobb mértékben hat át, mint bármely más iskoláét. Az átszervezett iskola nemcsak nevelési és tanítási szempontból érdemel az eddiginél több figyelmet, hanem gazdasági, társadalmi, sőt politikai tekintetben is (v. ö. az 1939. évi IV. tc.).

A fentiek kiegészítéseként, külön értekezést kíván meg — a tanításterv kiegészítésével kapcsolatosan — az Útmutatásoknak és a Rendtartás újításainak ismertetése, azok tanulságainak levonása s mindezek alapján a kereskedelmi középiskola helyének, közoktatási rendszerünkben való kijelölése.

Dr. Kováts József.

Pedagógiai kérdések a Magyar Szemle legutóbbi három évfolyamában.

A Magyar Szemle nevéhez méltóan a magyar élet minden terén végbemenő eseményről tájékoztatja olvasóit, nem feledkezve meg a pedagógia időszerű kérdéseiről sem.

Átlapozva a legutóbbi három évfolyam köteteit, azt látjuk, hogy pedagógiai vonatkozású cikkei, bár szerzők és témák tekintetében nagy

